

Σωματεῖο Ἱεροψαλτῶν Ἡρακλείου «Ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης»

Μουσικολογικὴ Διημερίδα,

Ἡράκλειο Κρήτης, 24 καὶ 25 Ὀκτωβρίου 2014.

Κωνσταντῖνος Χαρίλ. Καραγκούνης

Ἐπίκουρος Καθηγητὴς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
Διευθυντὴς τοῦ Τομέα Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου.

E-mail: kxkaragounis@gmail.com

Ψαλτικὴ παράδοση καὶ λατρευτικὸ ἦθος· συμπόρευση ἢ σύγκρουση; Προτάσεις γιὰ λειτουργικὴ ἀνανέωση μέσω τῆς Ψαλμωδίας.

Σεβασμώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κρήτης κ. Εἰρηναῖε,
πανοσιολογιώτατοι, αἰδεσιμολογιώτατοι καὶ ἱερολογιώτατοι πατέρες μου,
ἀξιότιμοι κ.κ. ἐκπρόσωποι πολιτικῶν καὶ σταρπρωτικῶν ἀρχῶν,
ἐλλογιμώτατοι καὶ μουσικολογιώτατοι κ.κ. συνάδελφοι,
ἀξιότιμοι κ.κ. Πρόεδρε καὶ Μέλη τοῦ Δ.Σ. τοῦ Σωματείου Ἱεροψαλτῶν Ἡρακλείου,
μουσικώτατοι συνάδελφοι ἱεροψάλτες,
λοιποὶ ἀγαπητοὶ ὅλοι,

εὐχαριστῶ θερμότατα γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ τιμὴ, ποὺ περιποιεῖτε στὸ πρόσωπό μου, νὰ με καλέσετε στὴν τόσο σπουδαία ἐπούτη σύναξη, εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀβρότατη φιλοξενία καί, προκαταβολικῶς, σᾶς εὐχαριστῶ ὅλους γιὰ τὴν ὑπομονή σας νὰ με ἀκούσετε νὰ ἐξωτερικεύω ὅποιες σκέψεις καὶ προβληματισμοὺς ἔβαλε ὁ Κύριος στὸν λογισμό μου ἐπὶ τοῦ θέματος.

Περὶ τοῦ τίτλου τῆς εἰσήγησης: Τίτλος τῆς εἰσήγησής μου εἶναι: «Ψαλτικὴ παράδοση καὶ λατρευτικὸ ἦθος· συμπόρευση ἢ σύγκρουση; Προτάσεις γιὰ λειτουργικὴ ἀνανέωση μέσω τῆς Ψαλμωδίας.» Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ τίτλου τῆς ὀμιλίας μου τίθεται τὸ ἐρώτημα, ἂν σήμερα τὸ λατρευτικὸ ἦθος ἔρχεται σὲ σύγκρουση ἢ συμπορεύεται μετὰ τὴν ἰσχύουσα ψαλτικὴ παράδοση. Λατρευτικὸ ἦθος πίνος; Τοῦ ἱεροῦ κλήρου ἢ τοῦ κατώτερου κλήρου, τῶν ἱεροψαλτῶν; Τοῦ πιστοῦ λαοῦ, ποὺ ἐκκλησιάζεται ἢ τοῦ λαοῦ ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι μπορεῖ νὰ πιστεύει χωρὶς νὰ ἐκκλησιάζεται; Λατρευτικὸ ἦθος τοῦ Πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, γενικῶς.

Πάλι, ἄλλο ἐρώτημα· Ψαλτικὴ παράδοση καὶ λατρευτικὸ ἦθος συμπορεύονται ἢ συγκρούονται; Ἄν συμπορεύονται, πορεύονται ὀρθῶς ἢ «τυφλὸς τυφλὸν ὀδηγεῖ» μετὰ πῆς γνωστῆς ἀναπόφευκτες συνέπειες; Μήπως συμπορεύονται παράλληλα καὶ δὲν πρόκειται νὰ συναντηθοῦν ποτέ;

Ἄν συγκρούονται, σημαίνει ὅτι ἔχουν ἀντίθετες κατευθύνσεις, πὺς ὁποῖες ἀκολουθώντας, μοιραία, ἔρχονται σὲ ὀλομέτωπη σύγκρουση. Αὐτὸ εἶναι κακό, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπόλυτο κακό, διότι ἴσως ἓνα ἀπὸ τὰ δύο τραβᾶ σωστὸ δρόμο καὶ τὸ ἄλλο ἐναντιώνεται. Ἡ μήπως -σκέφτομαι τώρα-, ἔπρεπε στὸν τίτλο νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ λέξις διασταύρωση; Δηλαδή, τὸ ἓνα τραβᾶ ἐδῶ, τὸ ἄλλο πρὸς ἐκεῖ, λίγο κάπου ἐξ ἀνάγκης διασταυρώνονται καὶ πάλι ἀποκλίνουν καὶ χάνονται. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο, νομίζω, εἶναι τὸ τραγικότερο ὅλων. Θυμίζεις τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Λαοδικείας στὴν Ἀποκάλυψη (γ', 14-17), ποὺ δὲν ἦταν οὔτε ψυχρὴ οὔτε ζεστὴ, ἀλλὰ χλιαρὴ... Προκάλεσε τὸν Κύριο νὰ τῆς πεῖ: Καλύτερα νὰ ἦσουν ψυχρὴ, παρὰ ποὺ εἶσαι χλιαρὴ. «Μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόματός μου.»

Ἄν κάποιος ἢ ὅλα τὰ παραπάνω ἰσχύουν, ὑπάρχει ἐλπίδα διόρθωσης; Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ τίτλου τῆς ὀμιλίας μου ὑπόσχεται προτάσεις. Ἐπιτρέψτε μου ἃ νομίζω ὅτι ἔχω κάποιον νέο καὶ πρωτόγνωρο νὰ καταθέσω ἐδῶ σήμερα, παρὰ μόνον θὰ προσπαθῶ νὰ συγκεφαλαιώσω τὸν βαθὺ προβληματισμὸ ὅλων ὅσων λατρεύουν τὸν Ἅγιο Τριῶδικὸ Θεὸ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Του καὶ ἀγωνιοῦν γιὰ τὴν πορεία, ποὺ ἔχει τραβήξει ἡ λατρευτικὴ πράξις σπὺς ἐνορίες κατὰ τοὺς χρόνους μας. Ἀγωνιοῦν καὶ γιὰ τὸ ρόλο ποὺ παίζει ἡ θὰ ἔπρεπε νὰ παίζει ἡ Ψαλτικὴ Τέχνη ὡς μέσον, ὡς ἐργαλεῖο, ἀριβῶς αὐτῆς τῆς λατρευτικῆς πράξεως. Ἐπομένως, μόνον ὡς σταχυοσυλλέκτη ἰδεῶν καὶ προτάσεων παρακαλῶ νὰ μὲ ἀντιμετωπίσετε καὶ ὄχι ὡς ἓναν ποὺ θαρρεῖ ὅτι θὰ καταθέσει ἐδῶ σοφίες καὶ θὰ λύσει προβλήματα.

Ἐκκλησία καὶ Λατρεία. Θα βοηθήσει, πιστεύω, νὰ προχωρήσουμε, ἂν θυμηθοῦμε τί εἶναι Ἐκκλησία: Κατὰ πῶς διακηρύσσει ὁ π. Γεώργιος Φλορόφσκυ¹, «ἡ Ἐκκλησία εἶναι πρῶτα καὶ κύρια λατρεύουσα κοινότητα. Προηγεῖται ἡ Λατρεία καὶ ἀκολουθοῦν ἡ δογματικὴ διδασκαλία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις». Τὸ λέει καὶ ἀλλιῶς ὁ Νικόλαος Καβάσιλας² σὲ ὄρισμὸ ποὺ δίνει γιὰ τὴν Ἐκκλησία: «Ἡ Ἐκκλησία σημαίνεται ἐν τοῖς μυστηρίοις», λέγει, ἐννοῶντας τὴ Θεία Εὐχαριστία. Μάλιστα, ταυτίζει τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία, ὅταν γράφει, «τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν εἶ τις ἰδεῖν δυνηθεῖν, οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐτὸ μόνον τὸ Κυριακὸν Σῶμα ὄψεται, διὰ τοῦτο οὐδὲν ἀπεικὸς (= ἀνάρμοστο) ἐνταῦθα διὰ τῶν μυστηρίων τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνεσθαι.» Ὁ δὲ Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης Ζηζιούλας τονίζει ἐμφαντικῶς «Κανένα ἀπὸ τὰ λεγόμενα «μυστήρια» δὲν σώζει, ἂν δὲν ὀδηγήσει τελικὰ στὴ Θεία Εὐχαριστία.» Συνεπῶς, ἡ Ἐκκλησία ὑφίσταται γιὰ νὰ προσφέρει τὴ λογικὴ τῆς Λατρείας στὸν Ἅγιο Τριῶδικὸ Θεὸ, ἐνῶ ἡ Λατρεία δὲ μπορεῖ νὰ καταστῇ αὐθόπαρκτη ἐκτὸς Ἐκκλησίας. Ὅμως, ἐπὶ περαιτέρω ὁ σύσσωμος ἡ Ἐκκλησία συγκεφαλαιώνεται στὴ Λατρεία τῆς καὶ μέσω τῆς Λατρείας τῆς μεταφέρει τὴν πίστη, τὸ δόγμα, τὴν πνευματικότητα, τὸ βίωμα³. Πολὺ σπουδαία, τὸ διατυπώνει ὁ π. Γεώργιος Μεταλληνός, ὅταν γράφει:

¹ Fr. George Florovsky, *The Elements of Liturgy*, ἢ πληροφορία ἀπὸ τὸν Πέτρο Βασιλειάδη, *Ἐσχατολογία, Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία*, στὴν ἔκδοση τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου *Ἐκκλησία καὶ Ἐσχατολογία*, ἐκδοτικὴ Δημητριάδος, σελ. 55.

² Πληροφορία ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα, *Ἐκκλησία καὶ Ἐσχατολογία*, στὴν ἔκδοση τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου *Ἐκκλησία καὶ Ἐσχατολογία*, ὁ.π., σελ. 33-34.

³ Ὁ Πέτρος Βασιλειάδης ἀποδέχεται, μάλιστα, καὶ τίς ἀπόψεις τῆς πολιτιστικῆς ἀνθρωπολογίας τῶν

«Ἡ Ὁρθόδοξος Λατρεία ἀποτελεῖ τὸ ἀσίγητον στόμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως διακηρῦσσον τὴν ἀλήθειαν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. Ἡ Ὑμνογραφία μας δὲ, συνιστᾷ τὴν μελίρρυτον φωνὴν τῆς.»⁴ Ἐὰν κάποτε ἔπαυε ἡ Ὁρθόδοξη Λατρεία, αὐτομάτως θὰ χανόταν καὶ τὸ Ὁρθόδοξο Δόγμα, καὶ ἀνπιστρόφως, κατὰ τὸν ἴδιο: «Ἄγνοια τῆς οὐσίας τῆς Ὁρθοδοξίας ὀδηγεῖ εἰς τὰς παρατηρουμένας ἐκάστοτε περὶ τὴν Λατρείαν ἐκτροπὰς.»⁵ Ὡστε, ὅποιαδήποτε ἐκτροπή κατὰ τὴ Θεία Λατρεία, ὅπως καὶ κάθε διαστροφή τῶν λειτουργικῶν τεχνῶν ἢ ἐκτροπή αὐτῶν ἀπὸ τὸ λατρευτικὸ τους ρόλο (ἐν προκειμένῳ, τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης), ὀφείλεται σὲ ἄγνοια τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἀποτελεῖ, συνάμα, διαστροφή τῆς Ὁρθόδοξης Πίστεως.

Λατρευτικὸ ἦθος. Ἐφόσον, ἡ Ἐκκλησία πορεύεται διὰ τῆς Λατρείας στὴ Θεία Εὐχαριστία καὶ γίνεται Σῶμα Χριστοῦ, ἐνσωματώνεται στὸ Χριστό, ἀπαραιτήτως τὸ λατρευτικὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἶναι κατὰ Χριστόν, «Χριστότροπον» καὶ «Χριστοειδές», ἂν εἶναι δόκιμες αὐτὲς οἱ ἐκφράσεις, δηλαδή, τὸ λατρευτικὸ ἦθος πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνο μὲ τὸν «τρόπο» καὶ τὸ «εἶδος» τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ταυτοχρόνως, τὸ λατρευτικὸ ἦθος τοῦ Πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλει νὰ εἶναι «Χρισταγωγῶν», δηλαδή, ὅλο τὸ Πλήρωμα νὰ ὀδηγεῖται καὶ νὰ ὀδηγεῖ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ Ὁδός, ἡ Ἀλήθεια -ἄρα καὶ ἡ Ἐλευθερία⁶- καὶ ἡ Ζωή.

Ψαλτικὴ παράδοση καὶ λατρευτικὸ ἦθος· συμπόρευση, σύγκρουση, διασταύρωση. Ἐάν, λοιπόν, τὰ πράγματα ἔτσι ἔχουν, ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα τοῦ πρώτου σκέλους τοῦ τίτλου τῆς ὀμιλίας μου εἶναι κατηγορηματικὴ:

Ἦταν ἡ λατρευτικὴ κοινότητα ὀδεύει μὲ ἦθος «Χριστότροπον» καὶ «Χριστοειδές», τότε καὶ ἡ ψαλτικὴ παράδοση εἶναι «Χριστότροπος» καὶ «Χριστοειδής», συμπορεύεται δὲ μὲ τὴν Ἐκκλησία στὴν ἐσχατολογικὴ της πορεία.

Ἦταν τὸ λατρευτικὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας ἀμβλύνεται καὶ «χαλαρώνει», τότε καὶ ἡ ψαλτικὴ παράδοση παραμορφώνεται καὶ ἀποκλίνει τοῦ προορισμοῦ της. Τότε, οἱ συγκρούσεις εἶναι ἀνα-

P. L. Berger καὶ Th. Luckmann, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι «οἱ λειτουργικὲς τελετὲς μεταβιβάζουν θεμελιώδεις ἀξίες καὶ “πιστεύω” μιᾶς κοινωνίας, σκιαγραφώντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὶς “κοσμοθεωρίες” καὶ τὸ “ἦθος” της.» *Ἐσχατολογία, Ἐκκλησία καὶ Κοινωνία*, ὁ.π., σελ. 55.

4 «...Οἰονεὶ δὲ ἔνδυμα τῆς ὑμνογραφίας αὐτῆς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐπὶ αἰῶνας ἐμφανίζεται αὕτη εὐπρεπέστατα καὶ ἐν πάσῃ ἱεροπρεπείᾳ καὶ σεμνότητι ἐνδεδυμένη, εἶναι ἡ λεγομένη Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ, ἣτοι ἡ “λατρευτικὴ” μουσικὴ τῆς Ὁρθ. Ἐκκλησίας. Ἡ σχέσις δὲ ὀρθ. ὑμνογραφίας καὶ Β.Ε.Μ. ἀπέβη τόσο στενὴ, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ταῦτα πλέον ἀδιασπαστον ἐνότητα, τὸ ἐν νὰ προϋποθέτῃ τὸ ἄλλο, νὰ μὴ δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἐκείνου.» Γεώργιος Μεταλληνός, *Ἀρμόνιον καὶ Ὁρθόδοξος Πνευματικότης (Τὸ πρόβλημα τῆς χρήσεως μουσικῶν ὀργάνων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Λατρείᾳ)*. Ἐκδόσεις «Ὁρθόδοξος Τύπος», Ἀθῆναι 1970, σελ. 5 (ἔργασια δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον στὴν Ἐφημερίδα «Ὁρθόδοξος Τύπος», στὰ φύλλα 1.11.1969, 20.11.1969, 10.12.1969, 1.1.1970 καὶ 20.1.1970).

5 Μεταλληνός, ὁ.π., σελ. 5.

6 «Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἔστε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.» (Ἰωάν. 7' 31-32) Κάτι τέτοιο, βεβαίως, προϋποθέτει τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. («Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας.» Ἰωάν. 7' 34).

πόφρευκτες και είναι τόσο ισχυρότερες όσο μεγαλύτερη είναι η απόκλιση από το κατά Χριστόν ήθος. Υπάρχει και ακόμη χειρότερο, πάντοτε κατά προσωπική άποψη: εναλλακτικώς, αντί συγκρούσεων ή Ψαλπική και η Λατρεία διασταυρώνονται έξ ανάγκης για τη διεκπεραίωση των εκκλησιαστικών τελετών και άμέσως ή μία απομακρύνεται από την άλλη χιαστί, άδιαφορώντας ή άγνοώντας ή μία την άλλη, όλο και περισσότερο, όσο ή κατάσταση αυτή παρατείνεται. Τότε, ή οίηση, ή έπαρση, ό έγωισμός γιγαντώνονται ή αγάπη καταψύχεται το μίσος έλλοχεύει ή μισαλλοδοξία και ό φθόνος έμφωλεύουν οι διαπροσωπικές σχέσεις διαλύονται και τα πρόσωπα μαρτυρούνται στερημένα Άγιου Πνεύματος και Χάριτος. Έπί κληρικών και ψαλτών, το φαινόμενο γίνεται κατάδηλο στο εκκλησίασμα, ώστε οι μὲν κληρικοί χάνουν τη διδακτική τους δύναμη, οι δὲ ψάλτες καθίστανται «σκεύη άλλαλάζοντα», ακόμη και μέσα από την έξαιρετική τους καλλιφωνία. Τα αναπόφρευκτα φατριασμός και διαπλοκή οδηγούν σε έωσφορικές ανεπιστρεπτή καταστάσεις.

Ός πρώτο συμπέρασμα ή συμπόρευση, ή σύγκρουση ή ή διασταύρωση είναι σαφέστατα δείγματα τής πνευματικής κατάστασης των μελών του Σώματος τής Έκκλησίας.

Διαπιστώσεις, που άφορούν τη σύγχρονη Έκκλησία. Τώρα, επιτρέψτε μου, να αναφερθώ σε κάποιες κατά κοινή όμολογία διαπιστώσεις, που άφορούν τη σύγχρονη Έκκλησία. Σεβασμιώτατε, πατέρες και άδελφοί, έσεις έδω, πώς πορεύεστε; Πώς βλέπετε τα εκκλησιαστικά πράγματα; Προκόπτουν πρὸς το καλύτερο ή πρὸς το χειρότερο;

Παρατηρώντας την Έκκλησία από μία πολιτισμικο-άνθρωπολογική όπτική γωνία, τα φαινόμενα είναι μάλλον άποκαρδιωτικά. Οι ένοριακοί Ναοί μένουν όλοένα με λιγότερο εκκλησίασμα. Σε όρισμένες, μάλλον άρκετές, περιοχές υπάρχει μεγαλύτερη ή μικρότερη έλλειψη κληρικών και ακόμη περισσότερο ιεροψαλτών. Δυστυχώς, φαίνεται πώς ό λόγος τής Έκκλησίας δὲν άγγίζει πιά το λαό του Θεού, ό όποίος χειμάζεται βαριά υπό μία επίπλαστη και φαινομενική πείση οικονομικών και πολιτικοκοινωνικών προβλημάτων, μιᾶς μαμωνοκρατούμενης διεθνῶς πολιτείας, που έπινοεί το φόβο και τη τρομοκράτηση, άποβλέποντας στην όλο και περισσότερο ψυχική ύποδούλωση των ανθρώπων στα εύτελῃ έγκόσμια, αυτά που μπορεί να έλέγχει, καθώς ή έλευθερία του Πνεύματος και τής Άληθείας την καθιστά άχρηστη και καταδικασμένη στην άπώλεια.

Το χειρότερο είναι πώς ή Έκκλησία φαίνεται να χάνει τον άγώνα ειδικότερα στο επίπεδο των νέων, των παιδιών μας. Όσα από αυτά έχουν κάποια σχέση με την Έκκλησία, άλλα είναι δεμένα με σχέσεις μάταιης φιλοδοξίας, άλλα παραμένουν σε συμφεροντικές σχέσεις «δοῦναι και λαβεῖν» με την Έκκλησία ως έναν ισχυρό κοινωνικό μηχανισμό και άλλα δυστυχῇ άκροβατούν και παραπαίουν με το ένα άκρο στον «κόσμο» και το άλλο άκρο στην πίστη. Όσοι, πάλι, νέοι έχουν διαρρήξει τελείως τους δεσμούς με την Έκκλησία, μεθύνονται συστηματικῶς από τά, επί τούτου, νοθευμένα παρασκευάσματα τής ίδιας μαμωνοκρατούμενης διεθνῶς πολιτείας, ή όποία γνωρίζει καλά, πώς, έλέγχοντας τη νεολαία, να έλέγχει την καρδιά τής κοινωνίας.

Άν κοιτάξει κανείς και κατά την ομάδα των ηλικιωμένων ανθρώπων, που εκκλησιάζονται, με λύπη διαπιστώνει, πώς οι άνθρωποι τελικῶς καταφεύγουν στην Έκκλησία εὔτυχως, βέβαια. Δυστυχώς, όμως, έπιστρέφουν έπειτα από άπογοήτευση στη μακροχρόνια συναλλαγή τους με

τὸν «κόσμο» καὶ πλέον, δύσκολα καταφέρνουν νὰ ἀνακτήσουν τὸ χαμένο ἔδαφος, μιᾶς ζωῆς μίζης, ζωῆς ἀμελείας, μακρὰν τοῦ Χριστοῦ. Σίγουρα, κοντὰ στὴν Ἐκκλησία θὰ δεχθοῦν τὴ σωτηρία ὡς δωρεὰ μετανοίας, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὸ χρόνο καὶ τὴν ἀνεση νὰ γευθοῦν, τί εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Βασιλεία Του, μελετῶντας καὶ ἐμβαθύνοντας στὴ θεολογία καὶ πνευματικότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Σὲ μία τέτοια σκοτεινὴ καὶ θλιβερὴ κατάσταση, ὅλο καὶ πληθαίνουν οἱ φωνές τοῦ τύπου: «Ἐμπρός, νὰ σώσουμε τὴν Ἐκκλησία, νὰ καθαρίσουμε τὴν Ἐκκλησία, νὰ ἐπιστρέψουμε τὴν Ἐκκλησία στὸ ἀρχέτυπον κάλλος» καὶ ἄλλα τέτοια, ἀνορθόδοξα καὶ δαιμονικὰ μηνύματα ἐσφορικῆς πλάνης, προτεσταντικοῦ τύπου· λές καὶ δὲν εἶναι ἡ Ἐκκλησία ποὺ σώζει τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος τὴν Ἐκκλησία· λές καὶ δὲν εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ μόνος ἔχων τὴν ἐξουσία νὰ ὀδηγήσει ἢ νὰ καθαρῖσει τὴν Ἐκκλησία· λές καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ ὀδηγηθεῖ οὔτως ἢ ἄλλως στὸν ἐσχατολογικὸ προορισμὸ της, ἀκόμη καὶ ἂν χρειαστεῖ νὰ ἐπαναλάβει τὸν πλήρη θλίψεως λόγος τοῦ Κυρίου της: «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;» (Ἰωάν. ς', 67.)

Σεβασμιώτατε, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἂν ἐδῶ, ὅπου ὀμιλῶ, δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ αἴσθησις, συγχωρέστε με· εἶστε μακάριοι. Ὅμως, ἂν κάπου τὰ πράγματα εἶναι κάπως καλύτερα, δὲ σημαίνει ὅτι εἶναι παντοῦ καλά.

Αἴτημα λατρευτικῆς ἀνανέωσης. Οἱ παραπάνω θλιβερὲς διαπιστώσεις, ἐφόσον ἰσχύουν ὅσα εἶπαμε γιὰ τὸ λατρευτικὸ ἦθος, μαρτυροῦν ὅτι ἡ ἐνοριακὴ Ἐκκλησία κλυδωνίζεται, ἐπειδὴ, δυστυχῶς, ἔχει ἀπολησμονήσει ἢ -σὲ ὀρισμένους περιπτώσεις- ἔχει χάσει τελείως τὸ λατρευτικὸ της ἦθος. ΜΗΝ ΑΝΑΖΗΤΟΥΜΕ ΑΛΛΟΥ ΑΦΟΡΜΕΣ ΚΑΙ ΑΙΤΙΕΣ καὶ κυρίως, ΜΗΝ ΨΑΧΝΟΥΜΕ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΘΙ. Ἐὰν δὲν ἀναζωπυρώσουμε τὴν ἀνάγκη τῶν λαϊκῶν πιστῶν γιὰ ἐκκλησιασμὸ καὶ συμμετοχὴ στὴ Θεία Λατρεία, τίποτε δὲν πρόκειται νὰ διορθωθεῖ συνολικά. Τρανὴ ἀπόδειξη τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀνθισσις τοῦ μοναχισμοῦ τὰ τελευταῖα 30-40 χρόνια (;) καὶ ἡ στροφὴ τῶν λαϊκῶν πιστῶν -καὶ ὄχι μόνο- πρὸς τὴ μοναστηριακὴ λατρεία, ὅπου κάποι τέτοιο εἶναι ἐφικτό, ὅπου, δηλαδὴ, οἱ ἱερεῖς Μονές εἶναι προσβάσιμες καὶ κοντὰ σὲ κατοικημένους περιοχές.

Μπορεῖ νὰ γίνῃ κάτι, ὥστε νὰ ξαναζεσταθεῖ ἡ καρδιὰ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ Λατρεία; Εἰπώθηκε ἤδη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος ἔχων τὴν ἐξουσία νὰ ὀδηγήσει ἢ νὰ καθαρῖσει τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς, ὅλοι μας, στὸ μέτρο ποὺ ὁ Κύριος μᾶς ἐμπιστεύθηκε κάποια διακονία στὴν Ἐκκλησία Του, ὀφείλουμε νὰ ἐνδιαφερόμαστε καὶ νὰ ἀγωνιοῦμε, πρωτίστως, ἂν ἐπιτελοῦμε σωστὰ τὸ διακόνημά μας καί, ἀμέσως μετὰ, πῶς θὰ ἀσκήσουμε ἢ θὰ συμβάλουμε στὸ διδακτικὸ καὶ κηρυκτικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὰ τὰ δύο, βέβαια, μοῦ λέγει ὁ λογισμὸς, ὅτι δὲν εἶναι δύο διαφορετικὰ πράγματα. Μοῦ φαίνεται πῶς, ἐὰν κανεὶς διακονεῖ ὀρθὰ καὶ μὲ συνέπεια, σὲ ὅποια ὑπηρεσία τοῦ ἔχει ἀναθέσει τὸ Πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ διακονία του αὐτὴ ἀποβαίνει διδακτικὴ καὶ μεταλλάσσεται σὲ ἡχηρὸ κήρυγμα, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται γιὰ σιωπηρὴ διακονία.

Ἡ Ψαλμωδία ὡς μέσο λατρευτικῆς ἀνανέωσης. Ἀφήνοντας πρὸς ἄλλες πτυχές τῆς Λατρείας, ἂς ἐπικεντρωθοῦμε στὴν ἱερὰ Ψαλμωδία. Πῶς μπορεῖ ἡ Ψαλμωδία, ποὺ εἶναι ἀναπόσπαστο στοιχεῖο κάθε λειτουργικῆς πράξης, νὰ συμβάλῃ σὲ μιὰ ἀνθρωπίνως ἐφικτὴ λατρευτικὴ ἀνανέωσις;

(Σημειώνω ἐδῶ δύο πράγματα: α. Δὲν πρόκειται νὰ ἀσχοληθῶ μὲ ἐπιχειρηματολογία, ἂν

μπορεί ή Ψαλμωδία να συμβάλει στην Λατρεία ή σε ποίο βαθμό. Αυτό είναι δεδομένο και αυτό-πόδεικτο· αν δὲ συνέβαλε, δὲ θὰ τὴν εἶχε ἐπιτρέψει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα διὰ τῶν φωτισμένων Πατέρων. β. Δὲ μιᾶ γιὰ Ψαλμική Τέχνη, ἀλλὰ γιὰ Ψαλμωδία, γενικῶς, μιὰ πού ὁ ὅρος Ψαλμωδία ἔχει εὐρύτερο περιεχόμενο· περιλαμβάνει ὄχι μόνο ὅσα μετὰ μέλους ψάλλουμε στὸ Ναό, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα συντελοῦνται: ἀνάγνωση, ἀπαγγελία, ἐκφώνηση, κανονάρχημα, ἰσοκράτημα, ἀκόμη καὶ ἤχους κωδῶνων, σημάντρων, θυματῶν ἢ κατζῶν, ἀκόμη καὶ τὰ «μυστικῶς»· τὰ «μυστικῶς» τῶν ἱερῶν Λειτουργῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ «μυστικῶς» τοῦ λαοῦ, τὴν καρδιακὴ ἢ τὴ νοερά προσευχή.

Προτάσεις. Τί ἀναμένει ὁ πιστὸς ἀπὸ τὸν παπᾶ καὶ τὸν ψάλτη του, ὅταν προσέρχεται στὴν ἐνοριακὴ Λατρεία, στὴν Ἐκκλησία; Τί πρέπει νὰ βρεῖ στὸ πρόσωπό μας καὶ στὰ ἔργα μας;

♦ Πρῶτο ἀπ' ὅλα· εἰλικρινία πίστεως, ὄχι φαρισαϊκὴ ἔπαρση «καθαρότητος» καί, κυρίως, ἀπλότητα καὶ μετάνοια γιὰ τὴν ἀναπόφευκτες ἀδυναμίες μας. Ἄν ὑπάρχουν αὐτά, προχωροῦμε.

♦ Πρέπει νὰ διαμορφώσουμε ἕνα λατρευτικὸ περιβάλλον ἀνάλογο μὲ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γαλήνη, ἠπιότητα, ἀπλότητα, γλυκύτητα, σοβαρότητα. Ἄν δὲν εἶναι δυνατὸ, νὰ πετύχουμε αὐτὰ μὲ τὴ φωνή μας, μιὰ πού ἡ φωνὴ μᾶς εἶναι δεδομένη ἄνωθεν, ἀς φροντίσουμε τὸν ἦχο στὸ Ναό, ὅταν μεταξὺ τῆς φωνῆς μας καὶ τῶν δεκτῶν (τὰ αὐτιά τοῦ ἐκκλησιασμάτος) μεσολαβοῦν ἠχητικὲς ἐγκαταστάσεις. Πῶς νὰ ἔρθει ὁ λαὸς στὴ λατρεία, ὅταν ταλαιπωρεῖται τὸ αἰσθητήριό τῆς ἀκοῆς του ἀπὸ ἀνυπόφορες ἐντάσεις ἠχέων; Δὲν ἔχουμε σταθεῖ ποτὲ «ἀπὸ κάτω», νὰ βιώσουμε τί ὑφίσταται ἡ ἀκοὴ τῶν πιστῶν. Γι' αὐτὴ καὶ μόνο τὴν ὑπομονή τους, ὅσοι ἔρχονται καὶ μένουν σπὶς συνάξεις, ἀξίζουσι τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

♦ Πρέπει, ἔπειτα, νὰ καλλιεργήσουμε ἕνα κλίμα πού νὰ βοηθᾷ τὴν προσευχή, τὴν κατάνυξη καὶ τὴν ἐνσυνείδητη κοινωνία ἀγάπης μὲ τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀγίους· γενικῶς, μὲ τὴ θριαμβεύουσα, ἀλλὰ καὶ τὴ στρατευομένη Ἐκκλησία. Πῶς θὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτό; Μὲ δύο πολὺ σημαντικὲς καὶ ἄκρως ἀπαραίτητες προσπάθειες:

- Συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ στὴν Ψαλμωδία. Ὁ πιστὸς δὲν πρέπει νὰ αἰσθάνεται, ὅτι εἶναι ἐπισκέπτης στὸ Ναό. Πρέπει νὰ νοιώσει τὴν Ἐκκλησία οἰκογένειά του καὶ τὸ Ναὸ σπίτι του. Δὲν πρέπει νὰ νοιώσει θεατὴς, πολὺ περισσότερο, κριτὴς τῶν τελουμένων σπὶς Ἀκολουθίες. Ἐπὶ παραδείγματι, δὲν πρέπει νὰ φύγει ἀπὸ τὸ Ναὸ, λέγοντας, «τὴ ώραία Ψαλμωδία ἀκούσαμε σήμερα» ἢ «τί καλὴ φωνὴ ἔχει ὁ τάδε ἱερέας», οὔτε νὰ νοιώθει ὅτι παρακολούθησε ἢ ἀκουσε τὴ Θεία Λειτουργία. Πρέπει νὰ τοῦ δώσουμε εὐκαιρίες συμμετοχῆς στὴν Ψαλμωδία.

✓ Συν-ἀπαγγελία. Οἱ «ἀποκρίσεις» τοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ ἐπιστραφοῦν στὸ λαό. Τὰ «Ἀμήν», «Κύριε, ἐλέησον», «Παράσχου, Κύριε», «Σοί, Κύριε», «Ἵπεραγία Θεοτόκε, σῶσον ἡμᾶς», «Καὶ τῷ πνεύματί σου», «Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου» κ.λπ., πρέπει νὰ ἀπαγγέλλονται ἀπὸ τὸν ἱερο-ψάλτη «χῦμα» καὶ μόνο, μὲ ἕνα συγκεκριμένο μουσικὸ μοτίβο (ὅποιο ἐπιλέξει ὁ ἱερο-ψάλτης), ὥστε ὁ λαὸς νὰ τὰ μάθει, νὰ τὰ συν-ἀπαγγέλλει, χωρὶς, βέβαια, ὁ ἱερο-ψάλτης ἢ ὁ κληρικὸς νὰ δίνει παραγγέλματα στὸ λαὸ δίκην τροχιόμου ἢ τελάλη. Πολὺ εὐκόλα μποροῦν, ἐπίσης, νὰ συναπαγγέλλονται χῦμα ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τὸ Χορὸ οἱ ὕμνοι καὶ οἱ ἀποκρίσεις τῶν λεγόμενων «Λειτουργικῶν» ἢ τὸ «Εἰς Ἅγιος...» καὶ ἄλλα

✓ Συμ-ψαλμωδία. Εὐκόλοι ὕμνοι, ὅπως τὰ Ἀντίφωνα τῆς Θείας Λειτουργίας, Ἀπολυτίκια Ἀναστάσιμα ἢ τοῦ Ναοῦ, «Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς...», ὁ Τρισάγιος ὕμνος, οἱ Παρακλητικοὶ Κανόνες καὶ ἄλλα, μποροῦν εὐκόλα νὰ συμψάλλονται ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τὸ Χορὸ, μὲ τὴν προϋπόθεση ὁ Χορὸς νὰ ἔχει συνέπεια

στην επιλογή του ρεπερτορίου του και να μην επιδιώκει την κακώς νούμενη πρωτοτυπία, με την πρόφαση ότι ο λαός «βαριέται», όταν ο ιεροψάλτης ψάλλει διαρκώς την ίδια μελοποίηση. Μέγα σφάλμα ο λαός «βαριέται», όταν παραμένει ανενεργός.

ΣΗΜ: Κληρικοί και ιεροψάλτες πρέπει να εργαστούν με συνέπεια και συνέχεια για το καλύτερο αποτέλεσμα, αφού προηγουμένως εξηγήσουν και υποστηρίξουν την αναγκαιότητα της προσπάθειας στο λαό.

- Άσκηση του λαού στην προσευχή. Είναι κοινώς γνωστό, ότι οι πιστοί πολύ συχνά παραπονιούνται για την επιλογή και ψαλμώδηση άργων μελών στις ιερές Ακολουθίες, εδώ θα ένταχθούν και τα Κρατήματα. Τα μέλη αυτά, αν και αποτελούν ανεκτίμητους μουσικούς θησαυρούς της βυζαντινής και μεταβυζαντινής Ψαλμικής Τέχνης, ομολογουμένως, παρουσιάζουν δυσκολία στην παρακολούθηση του ποιητικού τους κειμένου. Το κακό είναι ότι, πολλές φορές, τα μέλη αυτά τα απορρίπτουν και όρισμένοι κληρικοί μας, οι όποιοι συχνά έρχονται σε αντιπαράθεση με τους ιεροψάλτες τους για το λόγο αυτό. Είναι, όμως, αποβλητέα τα μέλη αυτά; Είναι τόσο έσφαλμένη ή ψαλμική παράδοση αίωνων, που εισήγαγε -μᾶλλον απαίτησε- άργες μελοποιήσεις στη Λατρεία; Έχουν αλλάξει, λέμε, οι καιροί και πλέον αυτά δεν ψάλλονται. Όχι, δεν είναι έτσι. Τα άργα μέλη έχουν το λόγο τους στη λατρευτική πράξη. Εκείνο που άλλαξε, είναι ότι «έφυγη ή των πολλών αγάπη». Αλλά, δεν έννοω την αγάπη των πολλών για την Ψαλμική. Έννοω την αγάπη των πολλών για την προσευχή. Τα άργα μέλη, πατέρες και αδελφοί, τοποθετήθηκαν στην Λατρεία μας, ώστε να ξεκουράζουν τον νοῦ από την παρακολούθηση των λόγων των σύντομων ύμνων με το βαθύ θεολογικό περιεχόμενο, τα πυκνά, δύσκολα νοήματα και τις περίπλοκες φραστικές ποιητικές διατυπώσεις. Έρχεται, λοιπόν, το άργο μέλος και αναπαύει τον νοῦ από την ένταση της προσοχής. Ο πιστός τότε συμμαζεύεται στην καρδιά του και προσεύχεται. Διαλέγεται πρόσωπο προς πρόσωπο με τον Κύριο, με τους αγίους και με σύσσωμη την Έκκλησία. Πότε, όμως, πατέρες μου, διδάξαμε στο λαό την καρδιακή ή τη νοερά προσευχή; Αν το έχουμε κάνει, περιοριζόμαστε μόνο σε υποδείξεις για την κατά μόνας νοερά προσευχή στο σπίτι, όχι στο Ναό. Δεν θέλω να προχωρήσω και στη θλιβερή διαπίστωση, πως ούτε ο ιερός κληρικός αξιοποιεί την μονολόγιστη εύχη στο Άγιο Βήμα, όταν του παρέχεται τέτοια ευκαιρία συνήθως συνδιαλέγονται οι κληρικοί μεταξύ τους ή επιδίδονται σε έρωταποκρίσεις με τους Αναγνώστες και τους ιερόπαιδες. Και έμεεις οι ψάλλοντες, δεν αξιοποιούμε το χρόνο των άργων μελών (π.χ. όταν ο Πρωτοψάλτης μας ψάλλει Χερουβικό, ή όταν ο Λαμπαδάριός μας ψάλλει Κοινωνικό, ή κατά τους στίχους του άργου «Τῆ Ὑπερμάχῳ...»), ώστε να διδάξουμε και τους πιστούς με τη στάση μας. Όταν κανείς προσεύχεται, δὲ μένει χρόνος για να βαρεθεῖ και αν προς στιγμή μετεωρισθεῖ ο νοῦς στα ἐγκόσμια, ή αγάπη τῆς προσευχῆς, ή ανάγκη για προσευχή θα τον επαναφέρει γρήγορα πίσω. Οφείλουμε, πατέρες και αδελφοί, να διδάξουμε την προσευχή και την ενεργό μετοχή στη λατρευτική ζωή. Οφείλουμε να κάνουμε υπακοή και να δείχνουμε ἐμπιστοσύνη στην παράδοση των πατέρων, σε ό,τι εκείνοι θέσπισαν, καθοδηγούμενοι από αυτό το Πνεῦμα το Άγιον και να μη σπεύδουμε άκριτα να καταλήγουμε σε προσωπικές ἐκτιμήσεις και συμπεράσματα, συμπαράσύροντας στην ἀπώλειά μας το λαό του Θεοῦ.

♦ Ένα τελευταῖο πρέπει να δώσουμε στους ἐνορίτες μας ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες εὐκαιρίες κατάρτισης. Ἄς διδάξουμε τοὺς ἀνθρώπους μας τὴν ἀρχαία ἑλληνική, γιὰ νὰ κατανοοῦν τὰ τελούμενα, τὰ λεγόμενα καὶ τὰ ψαλλόμενα. Ἄς κατηχήσουμε τὸ λαὸ στὴ θεολογία τῶν ἕμνων, τῶν εὐχῶν, τῶν ἀναγνωσμάτων. Ἄς παροτρύνουμε στὴν ἐκμάθηση τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Βέβαια, ὅλοι οἱ πιστοὶ δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ γνωρίζουν ψαλτικά μὲ ἀπόλυτη γνώση τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξης, γιὰτὶ μετὰ, παρακολουθώντας τὰ ἐκκλησιαστικά μέλη, κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὴν προσευχή. Ἄς ψάλλουν ἐμπειρικά, ὅταν χρειάζεται. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἀποφασίσουν ὅτι τοὺς κερδίζει ἡ Ψαλτική, θὰ μεταπηδήσουν στὴν τάξη των Ψαλτῶν, ὅπως δώσει τὸ Πανάγιο Πνεῦμα, τὸ διανέμον τὰ χαρίσματα, ὥστε νὰ στελεχωθοῦν τὰ ἱερά Ἀναλόγια μὲ Χοροὺς Ψαλτῶν, καλογυμνασμένους καὶ πειθαρχημένους.

Ἄλλες προτάσεις. Πέρα ἀπὸ ὅλα τὰ παραπάνω, πρέπει νὰ ληφθεῖ κεντρικὴ μέριμνα ἀπὸ τὴν ποιμένουσα Ἐκκλησία γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης, ὅπως ἐπίσης ἀπὸ φορεῖς ὅπως τὰ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα Σωματεῖα Ἱεροψαλτῶν.

♦ Νὰ θεσπισθοῦν διετῆ τακτικά, δωρεὰν καὶ ὑποχρεωτικά, σεμινάρια καὶ βιωματικὰ ἐργαστήρια γιὰ ἱεροψάλτες καὶ κληρικούς ἐπὶ λειτουργικῶν, τελετουργικῶν, μουσικῶν καὶ ἄλλων θεμάτων, ὅπως ποιμαντικῆς καὶ ὁμλητικῆς, καθὼς γίνονται σὲ ὅλες τὶς σοβαρὲς ἐπιστῆμες.

♦ Νὰ ἀναβαθμιστοῦν οἱ Σχολές Βυζαντινῆς Μουσικῆς τῶν Ἱ. Μητροπόλεων καὶ νὰ διδάσκονται ἀπαρεγκλίτως τὰ ὑποχρεωτικά μαθήματα Τυπικοῦ, Λειτουργικῆς, Ὑμνογραφίας, Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ Ἀπαγγελίας Ἀναγνωσμάτων ἀπὸ εἰδικούς καθηγητές.

♦ Οἱ σπουδαστὲς τῶν Σχολῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς νὰ μὴν παίρνουν Πτυχίο, ἀν δὲν φέρουν βεβαίωση διετοῦς συμμετοχῆς σὲ κάποιον ἱεροψαλτικό Ἀναλόγιο, ὑπὸ τὴν εὐθύνη καὶ καθοδήγηση ἐνὸς ἐμπειροῦ ἱεροψάλτου.

♦ Οἱ σπουδαστὲς τῶν Σχολῶν Βυζαντινῆς Μουσικῆς νὰ μὴν παίρνουν Δίπλωμα, ἀν δὲν προσκομίζουν βεβαίωση παρακολούθησης τῶν προαναφερθέντων σεμιναρίων καὶ βιωματικῶν ἐργαστηρίων.

♦ Οἱ ἱεροψάλτες ποὺ θὰ ἔχουν παρακολουθήσει τὰ διετῆ σεμινάρια καὶ βιωματικὰ ἐργαστήρια νὰ παίρνουν πιστοποίηση, ὥστε νὰ ἐντάσσονται σὲ ἕνα μητρώο, βάσει τοῦ ὁποῦ θὰμποροῦν νὰ ἀναλαμβάνουν τὴν καθοδήγηση νέων μαθητευόμενων ἱεροψαλτῶν στὸ Ἀναλόγιό τους.

♦ Ἡ μισθολογικὴ ἀναπροσαρμογὴ τοῦ μισθοῦ τῶν ἱεροψαλτῶν νὰ εἶναι ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴν ἐπιμόρφωσή τους στὰ ὡς ἄνω σεμινάρια καὶ βιωματικὰ ἐργαστήρια.

♦ Νὰ συγκροτεῖται σὲ κάθε Ἱερά Μητρόπολη ἕνας φορέας μουσικολογικῆς ἐρευνας καὶ μελέτης τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης τῆς περιοχῆς, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιμελεῖται τὴν πραγματοποίηση τῶν σεμιναρίων καὶ βιωματικῶν ἐργαστηρίων, θὰ γνωμοδοτεῖ ἐπὶ λειτουργικῶν καὶ τελετουργικῶν ζητημάτων καὶ θὰ συνεργάζεται μὲ τὸν τοπικὸ Σύνδεσμο Ἱεροψαλτῶν καὶ τὶς Σχολές Ψαλτικῆς Τέχνης.

♦ Νὰ ὀρίζεται ἕνας ναὸς ἀνὰ Ἱερά Μητρόπολη, στὸν ὁποῖο θὰ τελοῦνται πειραματικὰ πλήρεις οἱ ἱερὲς Ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου μὲ ὑποδειγματικὸ τρόπο καὶ ἀπόλυτη τήρηση τῶν διατάξεων τοῦ Τυπικοῦ. Ἐδῶ ὑπάρχουν ὀρισμένες προϋποθέσεις:

- Ὁ ναὸς νὰ εἶναι σχετικὰ προσβάσιμος, ὄχι ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς πόλης.

- Νὰ μὴν εἶναι ἐνοριακὸς ναὸς, γιὰ νὰ μὴν διαταράσσονται οἱ ἐνοριακὲς ἰσορροπίες. Μπορεῖ νὰ εἶναι ναὸς μὲ δεύτερο ὑπόγειο ναὸ ἢ νὰ ἐπιλεγεῖ ναὸς ἐνορίας μὲ μικρὸ ἐκκλησίασμα, ἢ ὁποῖα χρειάζεται ποιμαντικὴ καὶ λατρευτικὴ τόνωση.

- Ἡ τοποθέτηση ἱερέων / ἱεροψαλτῶν στὸν ἐπιλεγέντα ναὸ νὰ εἶναι ἐθελοντικὴ.

- Ἡ τέλεση τῶν Ἀκολουθιῶν θὰ πρέπει νὰ γίνεται μὲ Χοροὺς Ψαλτῶν καὶ Διάκονο.

- Οἱ συμμετέχοντες κληρικοί καὶ ἱεροψάλτες θὰ πρέπει νὰ ἔχουν παρακολουθήσει εἰδικὸ σεμινάριο τελετουργικῆς καὶ λειτουργικῆς προετοιμασίας.

- Ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἱεροψαλτῶν νὰ γίνεται διὰ τοῦ ὀβολοῦ τῶν πιστῶν σὲ εἰδικὸ κουτί, τὸ ὁποῖο θὰ ἀνοίγεται στὸ τέλος τοῦ μήνα καὶ τὸ ἐμπεριεχόμενον ποσὸν θὰ κατανέμεται κατ' ἀξία σὲ ὅλα τὰ μέλη τῶν Χορῶν, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὸ πόσο μικρὸ ἢ μεγάλο εἶναι αὐτό.

- Ἡ διάρκεια τῶν Ἀκολουθιῶν νὰ ὀριστεῖ ἔτσι, ὥστε νὰ τελοῦνται τὸ Μεσονυχτικὸ ὡς 30 λεπτά, ὁ Ὅρθρος ὡς 2:30 ὥρες καὶ ἡ Θ. Λειτουργία ὡς 1:00 ὥρα.

- Στὸ συγκεκριμένον ναὸ νὰ τελοῦνται τουλάχιστον ἡ Θ' Ὁρα καὶ ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Σαββάτου πλήρης.

♦ Γενικότερα, νὰ ἀναβαθμιστεῖ ὁ Ὅρθρος, ὥστε νὰ διατηρήσει τὸν δοξολογικὸ, προσευχητικὸ, ἀλλὰ, κυρίως, διδασκτικὸ χαρακτήρα του, λόγῳ τοῦ θεολογικοῦ περιεχομένου τῶν Κανόνων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Θεία Λατρεία συνδέεται μὲ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ μὲ τὸ ἑορταζόμενον πρόσωπο ἢ γεγονός, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τοῦ θεολογικοῦ περὶ Ἀναστάσεως βάθους τῶν Ἑωθινῶν Εὐαγγελίων, Ἐξαποστειλαρίων καὶ Δοξαστικῶν. Παράλληλα, νὰ ἀπλοποιηθεῖ ἡ Θεία Λειτουργία ὥστε νὰ ἐπιτελεῖται σωστὰ ὡς Μυστήριον, χωρὶς περιττὰς μουσικὰς ἐπιβαρύνσεις.

Ἐπίλογος. Πρὶν ἀπὸ σαράντα καὶ πλέον χρόνια, τὸ ἔτος 1971, ὁ μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης, ἀρχιμανδρίτης ἀκόμη τότε καὶ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, δημοσίευσε ἕνα τευχίδιον μὲ τίτλο «Ἐγχειρίδιον Ἱεροψάλτου - Βασικὰ τοῦ ἱεροψάλτου ὑποχρεώσεις ὡς συμβολὴ εἰς τὴν Λειτουργικὴν Ἀναγέννησιν». Ἐκτοτε, ἔχουν γραφεῖ πολλὰ ἀκόμη γιὰ τὴν θέσιν τοῦ ἱεροψάλτου καὶ τῆς Ψαλτικῆς στὴ Θεία Λατρεία. Δυστυχῶς, ὅμως, σήμερα, σαράντα χρόνια μετὰ, βρισκόμαστε ἐδῶ νὰ συζητᾶμε τὰ ἴδια ἀκριβῶς πράγματα, νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐπιλύσουμε τὰ ἴδια ἀκριβῶς προβλήματα, πὺ ἀκόμη δὲν ἔχουν ἐπιλυθεῖ. Ἄς ἀναρωτηθοῦμε, γιὰτί;

Κ.Χ.Κ. - Βόλος, 23 Ὀκτωβρίου 2014